

4221
COMMENTATIO HISTORICO · CRITICA

DE

22
CELEBRATIONE SABBATI DIEIQVE
DOMINICAE INTER VETERES
RECENTIORESQVE

1773 3
QVAM

PRAESIDE

ERNESTO GODOFREDO CHRISTIANO
SCHROEDERO

PHILOS. PROF. PVBL. EXTRAORD.

DIE XXVI. MART. MDCCCLXXII.

AD DISCEPTANDVM

PROPONIT

A V C T O R

M. IOANNES BENIAMIN ALBERT
DRESDENSIS

VITTEMBERGAE
EX OFFICINA GERDESIANA.
1772

COMMENTARIO HISTORICO CRITICO

DE

CELEBRATIONE SABBATI IN NOVA

DOMINICA INTER VILLES

REBBATIONIS

IOHANNIS

FRANCO

FRANCO GODOFREDO CHRISTIANO

SCHNEIDER

PHYSICUS ET THEOLOGUS

IN VILLO S. MARTINI

AD DISCRETARIUM

PROBANT

AVCTOR

IOHANNES BENJAMIN ALBERT

DEBBIT

FRANCO

IN OFFICINA

SENATVS

IN SAXONIA SACRA SVMMI

PRAESIDI ILLVSTRISSIMO

PRO-PRAESIDI PERILLVSTRI

RELIQVISQVE CONSILIARIIS

ET ASSESSORIBVS

GRAVISSIMIS

VIRIS MAGNIFICIS SVMME VENERABILIBVS

ILLVSTRIBVS IVRE CONSVLTISSIMIS

AMPLISSIMISQVE

REIPVBLICAE LITERATAE STATORIBVS

SVMMA GLORIA CONSPICVIS

DOMINIS AC PATRONIS

INDVLGENTISSIMIS

HANC
COMMENTATIONEM ACADEMICAM
TANQVAM PIETATIS OBSERVANTIAEQVE PIGNVS
PRO BENEFICIIS LARGISSIME PERCEPTIS
DEVOTISSIMA MENTE
SIMVL FAVSTA QVAEVIS APPRECAVS

D. D. D.

CLIENS SVBMISSISSIMVS

M. IOANNES BENIAMIN ALBERT.

PRAESES ILLVSTRIS
PRO-PRAESES PERILLVSTRIS
VIRI MAGNIFICI
SVMME VENERABILES ILLVSTRES IVRE CONSVLTISSIMI
AMPLISSIMI
DOMINI AC PATRONI INDVLGENTISSIMI

Quo excelsior VESTRA erga omnes, qui literis dant operam, est gratia, quo liberalior erga egenos munificentia, eo maiorem in modum VOBIS me obstrictum esse sentio, quod omnibus opibus destitutus, maximaque pressus egestate, VESTRO auxilio, propositum, hanc almam Musarum visendi sedem, ibidemque in scientias artesque liberales incumbendi, persequi potui. Nam cum demississimis meis precibus locum benignissime daretis, mihi que beneficia illa Electoralia, quae Nutritores Sere- nissimi ad studia eo feliciter peragenda illis, qui inopia laborant, munificentissime destinant, largire- mini prolixè, hac VESTRA splendida erga me indulgentia factum est, ut non solum cursum academicum eo possem facilius incipere, sed illum etiam fausto fortunatoque euentu finire. Abiturum vero ex hac hac literarum sede parans, specimen quoddam studiorum publi- cum

cum edere, in animum induxi, vt has ingenii mei, quod sentio, quam sit exiguum, primitias vobis dicarem, simul vos submississime rogans, vt hasce plagulas, tanquam documentum gratissimi deuotissimique animi amoeno respiciatis vultu, meque ad explorationem virium mearum solemnem benignissime admittatis. Nihil certe mihi magis curae erit cordique, quam vt hac singulari erga me beneficentia me semper reddam digniorem. Deum vero religiosissimis inuocabo precibus, vt vos in salutem incolumitatem que patriae reique literatae amplificationem ad feros vsque annos saluos faustosque conseruare, vobis vestrisque GENTIBVS splendidissimis omne felicitatis genus concedere, perpetua laetitia voluptateque vos recreare, omnibusque negotiis vestris grauissimis praesentissimo auxilio adesse velit. Qua perfunctus reuigione vobis me meamque fortunam quam demississime commendo

NOMINVM VESTRORVM SVMMA DIGNITATE
FLORENTISSIMORVM

*Vitembergae, die xxvi. Mart.
clo 15^{ae} LXXII.*

elienſiſſimè

M. IOANNES BENIAMIN ALBERTI

§. I.

Maxima parte cursus academici absoluta, morem ^{Instituti ra-}
quoque veterum observandi, priusque, quam ^{tio.}
hanc musarum sedem relinquo, specimine quo-
dam publico meam qualemcumque scientiam
ex praestantissima celeberrimorum huius aca-
demiae Doctorum institutione haustam Patronis declarandi,
mihī semper fuit animus. Quo plura vero mihī de obiecto
dissertationis meditati occurrebant, quae digna iudicabam,
ut in commentatione praesenti explicentur et illustrentur, eo
difficilior mihī videbatur electio. Tandem Fidleri libello,
qui inscriptionem habet, *der unparteiſche Lutheraner*, vo-
luptatis causa perlecto, locus ille, ubi de neglectione Sab-
bati, quo Christiani Iudaeis induratis offendiculum praerberent,
maximas effundit querelas, et in eos vehementissime inve-
hit, simul vero, diem Dominicam mutatum Iudaeorum esse
Sabbatum, statuere videtur, me movit, ut, quoad conced-
dent vires, celebrationem Sabbati inter Iudaeos dicique Domi-
nicae inter Christianos paulo vberius exponere, mecum con-
stituerem.

A 2

§. II.

§. II.

*Significatio
voci Sabbati.*

Vox Sabbati descendit, vt satis notum, ab Hebraea voce שבת, quae significationem habet quiescendi. Haec vero vox in Sacris literis vario accipitur sensu. Viurpatur enim passim de die septimo hebdomadis, Exod. XVI, 26. XX, 10. XXXV, 2. Deut. V, 14. partim de aliis diebus festis, Leuit. XXIII, 32. partim de integris hebdomadibus, Leuit. XXIII, 16. Luc. XVIII, 12. ita, vt *μικ* (scilicet *ἡμέρα*) *τῶν σαββάτων*, Matth. XXVIII, 1. nullus sit alius dies, quam hebdomadis primus.

§. III.

*Definitio sab-
bati eiusque
celebrationis.*

Nos hoc loco vocem Sabbati sumimus in significato priore, eoque in Sacro Codice frequentissimo, quo Sabbatum est dies septimus hebdomadis, quieti cultuique Diuino consecratus. Ex quo sequitur, celebrationem Sabbati esse usum huius diei ad quietem cultumque Diuinum.

§. IV.

*Mandatum
Diuinum de
abbato.*

Hanc celebrationem mandatum Diuinum Genes. II, 2. 3. ita expressit: Deus opere creationis absoluto die septimo quieuit, eumque prosperatum inaugurauit, quia illo ab omni opere confecto quieuerat. Quibus verbis primo Deus quiescisse, hoc est, ab omni opere creationis desuisse, nihilque noui creasse amplius, dicitur. Sic enim שבת de Deo est explicandum, qui non defatigatur propter immutabilitatem. Porro hic dies a Deo consecratur, et a diebus reliquis, quibus Adamo hortus erat colendus, Gen. II, 15. ad actiones eminentiores separatur, quae vis est verbi שקד, nempe ad summam Dei sapientiam, potentiam et benignitatem ex opere creationis agnoscendam, laudibusque ornandam. Tandem
ratio

ratio huius celebrationis Sabbati additur, quae est absolutio huius vniuersi.

§. V.

Quid de celebratione eius inter patriarchas sit existimandum.

Quam quidem legem de celebrando Sabbato in statu integritatis latam, et per oralem traditionem propagatam, etiam post lapsum, praesertim a patriarchis, summo studio fuisse obseruatam, quamuis Scriptura de eo taceat, vix est dubitandum. Adamus enim, transgressionem praecepti de non comedendo, fructusque eius miserimos, adhuc recenti memoria tenens, vix credi potest, tanta licentia hoc quoque solemne mandatum Diuinum scientes volentesque violasse. Et quamuis proles Cainitica a Deo deficeret, incideretque in atheismum, Sethus tamen cum sua posteritate, ad quam Noachus pertinebat, Deo fidem praestabat, praeceptisque eius gerebat morem. Quam ob causam ille, celebrationem Sabbati a Deo iussam sedulo obseruasse, merito est censendus, quod etiam de patriarchis post vniuersam terrae inundationem viuentibus, et inprimis de Abrahamo, Dei amico, maxima veritatis specie coniectare licet.

§. VI.

Num posteris Iacobi, in Aegypto post obitum Iosephi viuentibus, grauissimisque laboribus pressis, celebratio Sabbati fuerit permissa, incertum esse videtur. Eo vero certius est, Deum iis ex Aegypto migrantibus hanc legem denuo in memoriam reuocasse. Panem enim de coelo iis promittens, mandatum statim addebat, vt non solum die sexto sibi duas colligerent partes, vt haberent, vnde uiuerent die septimo,

mo, illum enim esse Sabbatum, quo nihil alimenti inventuri essent, sed etiam eodem die cibum pararent, quo indigerent sequente, neque domo Sabbato durante exirent, Exod. XVII, 5. 22. seqq. In monte Sinaitico, cum Deus decalogum promulgaret, praeceptum tertio loco ponens, simul fanciuit, vt non solum homines ab omni labore hoc die abstinerent, sed etiam animalibus vacatio concederetur. Exod. XX, 8. seqq. Deutr. V, 12. seqq. Hac solemniter promulgatione legis Sabbaticae facta, Deus saepissime Israelitas per Mosen sub comminatione poenae supplicii, Exod. XXXI, 14. XXXV, 2. quo etiam quidam legis transgressor afficiebatur, Num. XV, 32. seqq. admonendos curauit, vt rite celebrarent Sabbatum, Exod. XXIII, 12. XXXI, 13. ab arando et metendo abstinerent, Exod. XXXIV, 21. neque ignem quidem in tabernaculis accenderent suis. Exod. XXXV, 3. Quod Israelitis etiam posteris temporibus a prophetis partim promissionibus, Esa. LVIII, 13. Ier. XVII, 21. 22. Ef. LVI, 2. LVIII, 13. partim minis, Ef. LVI, 2. praefertim ignis a Deo inter eos accendendi. Ier. XVII, 27. saepius fuit inculcatum. Hac crebrae repetitiones de Sabbato obseruando erant eo magis necessariae, quo propensior semper erat populus Iudaicus ad aberrationem a mandatis diuinis, quam inclinationem prauam etiam profanatione Sabbati, tum in deserto, Ezech. XX, 13. 16. 21. 24. tum in Palaestina, Ezech. XXII, 8. 26. XXIII, 38. satis comprobauerunt. Concedebantur tamen hoc die opera charitatis atque extremae necessitatis, sicut Seruator ipse, alias sponte legi ceremoniali sese subiiciens, obtestantibus quidem Pharisaeis, Luc. XIII, 14. Ioan. XIX, 16. sanationibus aegrotorum Sabbato peractis, id luculenter ostendit. Luc. XIII, 10. seqq. XIV, 1. seqq. Quod etiam Iudaeis ipsis non fuit ignotum. Non enim solum bestijs, quae in foueam aquae inciderant, extrahendo opem ferre

Matth.

Matth. XII, II. Luc. XIV, 5. sed etiam iumenta praesepi solvere, et aquatum ducere, Luc. XIII, 15. Sabbato concessum esse existimabant. Excepta etiam erant opera ceremonialia circa cultum Diuinum. Sic sacerdotes in templo die septimo sacrificia maectantes, onera ferentes, aliaque opera, vt reliquis diebus, perficientes, non peccabant. Matth. XII, 5. Nec circumcisio peragenda Sabbato differebatur, sed infantes hoc die circumcidebantur, Ioh. VII, 22. quia dies octaua ad hanc actionem a Deo erat consecrata, eamque proferre non licebat.

§. VII.

In exilio Babylonico, in quod Iudaei, inter alia ^{Celebratio} seculera, etiam propter profanationem Sabbati eiiciebantur, ^{Sabbati post} Ezech. XXII, 15. 16. coll. 8. Sabbatum siluit, ^{captiuitatem} Thren. ^{Babylonicam.} I, 7. sicut omnis Dei cultus publice peragendus. Eo vero finito, ipsi in Palaestinam reuersi, Sabbatum quidem denuo sanctum habere exordiebantur, nihilo minus tamen eodem die torcular calcare, poma et ficus asinis impositas adducere, atque onera per portas ferre, Nehem. XIII, 15. non intermittebant, quod flagitium Nehemias, iustissima ira incensus, in principibus Iudaeorum, tam profanos labores hoc sancto die concedentibus, summa grauitate reprehendit. Nehem. XIII, 17. Quemadmodum vero illi in celebratione Sabbati deficiendo peccabant, sic alii, praesertim tempore Antiochi Epiphanis, sub cuius tyrannide etiam cultus Dei publicus ac Sabbata aliquamdiu in Palaestina ceslarunt, 1 Maccab. I, 48. 2. Macab. VI, 6. circa hanc legem, eandem nimis extendendo, excedebant, siquidem ad insaniam eius euitandam in deserta loca atque cauernas confugientes hostiliterque inuasi, vitam deponere malebant, quam contra impetum aduersario-
rum

rum per Sabbati spatium se armis defendere. Maccab. II, 34. seqq. Prudentior tamen piorum Iudaeorum pars, duce sacerdote Mathathia, ab hac superstitione immunis, hostem quidem tempore Sabbati aggredi, nefas esse, sese vero contra eius saevitiam hoc die tueri, a Deo nunquam fuisse prohibitum, sentiebat, i. Maccab. II, 41. Nimis quoque religiosi in celebrando Sabbato videntur illi, qui illud vel prius ordiebantur, vel finiebant ferius, ut a reliquis Iudaeis fieri solebat. a) Nec minus et illi a recto declinasse sunt censendi, qui Sabbato his mille passus vrbe exire, sibi licitum esse, ex loco, Ios. III, 4. male intellecto, opinabantur, quod spatium iter Sabbaticum vocabant. Act. I, 12. Praeparatio vero ad diem Sabbaticum multiplex erat, varioque modo absoluebatur, ad quam die antecedente per tinnitum tubae sexies repetitum inuitabantur, quod in templo ex tecto Sabbati fiebat. 2 Reg. XVI, 18. Eo die ligna findebant, lucernas accendebant Sabbaticas, coquebant cibos, quos in olla calida cophino impositos, foeno circumiecto, coquebant, parabant potus, laboresque domesticos, alias Sabbato perficiendos, absoluebant, ut plena quiete eo die fruerentur. Via longa eo die proficisci, erat interdictum. Iudicium habere atque sententiam mortis proferre, nefas ducebatur. Quin cunctis opificibus laborare non licebat, solis futuribus sartoribusque exceptis, quia vestimenta conficiebant, itemque et legis peritis erat concessum ea inuestigare, quorum die sequenti ad legem explicandam indigebant. Dimidium tamen temporis vel iis ad praeparationem erat adhibendum. b) Hunc diem praeparatorium Sacrae litterae παρασκευη vocant, Marc. XV, 42. Luc. XXIII, 54. Ioh. XIX, 31. 42.

a) Carpov. apparat. antiq. Libr. III, Cap. 3, p. 61.

b) Idem l. c. pag. 60.

§. VIII.

Sabbatum vero *δευτερόπρωτον*, quale fuerit, difficile est dictu. Verosimile, vt putamus, nullum aliud ^{De Sabbato} *δευτεροπρωτου* est, quam primum Sabbatum post secundum diem Pascha-ros, quo manipulus frumenti Deo offerebatur, de hoc enim, et de nullo alio, Luc. VI, 1. seqq. coll. Matth. XII, 1. seqq. fermo esse videtur. Iudaei enim omnes dies et Sabbata a Paschate numerare soliti sunt, et adhuc solent. Deinde hoc Sabbatum certe post diem decimum sextum mensis Nisan fuisse, ex eo patet, quod ante illum, non modo Sabbato, sed et alijs diebus Iudaeis erat illicitum, spicas euellere, quod illud species messis habebatur. Pharisei vero tantum dicunt, hoc Sabbato, neutiquam vero reliquis diebus, esse prohibitum.

§. IX.

Hierosolymis a Tito imperatore expugnatis, templo deleto, sacrificiisque finitis, Iudaei per totum terrarum orbem dispersi, nihilominus summo studio, quantum in iis fuit, Sabbatum huc vsque celebrarunt, illud adhuc celebrantes, nescio, num dicam, maiore accuratione, an superstitione, dum fere innumerabiles ritus, qui partim superstitionem produnt, partim risum adeo mouent, ad honorem, vt loquuntur, Sabbati, excogitarunt. Praeparatio fit, vt quondam, die Veneris, nisi festum eo inciderit, quo a meridie ad vesperam vsque, nihil aliud, praeter id, quod Sabbatum spectat, agere licet. Initium huius praeparationis faciunt cum exploratione vitae per hebdomadem praeterlapsam peractae, vt ea, quae iniquitatis speciem praeferunt, poenitentia expient, atque passim emendent. a) Qua finita cibos potusque tribus epulis Sabbaticis consumendos emunt, praeparant,

Celebratio Sabbati inter Iudaeos recentior.

B

rant,

rant, coquunt, eosque quidem eo lautiores, quo magis genio indulgere, Sabbato honori esse existimant, qua propter quidam adeo die Veneris ieiunant, quo maiorem ad Sabbatum appetitum excitent. *b)* Cibi, si cocti sunt, gustantur, ne quid in iis sit omissum, et in fornacem reponuntur, caloris eorum seruandi causa. Panes albos Sabbaticos foeminae conficiunt, a quorum massa particulam quandam oliuae instar, quam Callah nuncupant, precatione et benedictione separant atque comburunt, argumento ex Num. XV, 20. desumpto. Laborem quotidianum, quem non ante vesperam perficere posse credunt, fugiunt, sed in rebus, quae praeparationi ad Sabbatum inseruiunt, omnes, vel nobilissimi atque ditissimi, versantur. Iter facere, quod tria milliaria non excedit, licet, sed viam longiorem progredi, non, nisi domum redeuntibus, permittunt, quo tempestiuus habitaculum, aut deuersorium possit attingi. Cibis paratis ad se ipsos se vertunt, ungues digitorum refecant a sinistra ad dexteram, ordine superturicio excogitato, pergentes, *c)* pedes, manus, faciemque lauant, et quidem aqua calida, vestesque pretiosissimas, quas habent, induunt. Sabbato appropinquante synagogam adeunt, et precationem vespertinam absolunt, ad quod tempus, ne illud negligatur, acditimus, fores Iudaeorum pulsando, inuitat. Qua oratione peracta domum redeunt, ubi foeminae mensam sternunt, vinum apponunt atque panes, et lucernas Sabbaticas, quas Iudaei tam necessarias putant, vt, si quis tantum pecuniae non habet, qua eas emat, stipem ostiatim quaerat, accendunt, precibus praemis, et fausta precatione addita. Quae accensio foeminarum est, quia Eua in Adamo, vt loqui solent, lumen extinxit. *d)* De qua actione etiam sibi plurimum commodi, vt partus faciliores, liberosque pios et eruditos pollicentur.

Sole

Sole ad occasum inclinante, Sabbatum inchoant, quod rite praeparati, studioque religioso facere, iubentur. Si coelum nubibus obductum, ad gallinas attendunt, quando in gallinarium se recipiunt, tunc enim noctem esse putant. Sabbatum prius incipiendo, et serius finiendo, mercedem in hac et altera se merituros vita, sperant. Quod exorfi synagogam reuisunt precando psalmosque canendo. Qua clausa domum vadunt, familiae quaeuis fausta precantes, mensam stratum aduunt. Hic patres familiae, priusquam aliquid comeditur, cyathum vini prehenso, dum lucernas intuentur, Sabbatum consecrant illumque, postquam ipsi biberunt, cacteris porrigunt. Propter hanc consecrationem quisque, vel pauperrimus, sibi vinum comparare obligatur. Ex hac ratione etiam in synagogis cyathum vini consecrant, vt pauperes et peregrini, qui vino carent, ex eo bibere possint. Idem faciunt patres familiae duobus panibus tegmine velatis, quos sumunt, consecrant, frustum de alterutro rescindunt, comedunt, conuiuisque distribuunt. Posthaec reliqui, quibus mensa onerata est, cibi capiuntur, pauperibus non obliuioni traditis. Coena absoluta manibus lotis sese in lectum recipiunt, quem die septimo eo serius relinquunt, quo certius somnum paulo longiorem in recreatione, qua Sabbato gaudent, numerant. Postquam e lecto surrexerunt, in synagogam festinant. Ibi diutius precantur, quam aliis diebus, leguntque sectionem e lege Mosaiica, nec non e prophetis. Simul vota faciunt pro defunctorum animis, qui non, vt conuenit, Sabbatum obseruarunt, quos damnatos die Sabbati quiete frui credunt. Nec non salutem et tranquillitatem magistratus Christiani, sub cuius tutela viuunt, a Deo precatione haud ineleganti petunt, ipso mandato diuino Ierem. XXIX, 7. ad hoc officium permoti. Nonnullis etiam locis, quod tamen rarius

fit, etiam orationes sacrae habentur, in quibus quendam facri codicis locum explicant. Precibus peractis, synagogam relinquunt, domumque discedunt, ubi omnes, qui domui insunt, statim ad prandium secundum Sabbati epulum, haud, ut pater familias, manibus, illotis festinant. e) Hic, quod appositum est, consumunt, cantusque huic prandio destinatos, laetitia pleni, canunt. Saturati, libros, in quibus negotia Sabbati tractantur, vel ipsi perlegunt, vel sibi perlegendos curant. His lectis somnum amant. Ad vesperam rursus in synagogam eunt, ibique preces consuetas recitant, et domum reuersi tertium, quod Sabbaticum dicitur, epulum consumunt, antequam vesperscit, et Sabbatum facta precatione repetita finiunt. Has tres epulas eam ob causam maxime necessarias putant, quoniam in mandato diuino Exod. XVI, 25. uocula *hodie* ter inueniatur: Primum epulum in honorem Isaaci instituunt, ad Iudaeos e magna angustia temporibus Messiae oriunda eripiendos, alterum in honorem Abrahami, Iudaeos ab inferis liberandi causa, tertium in honorem Iacobi, ut bellum Gogi et Magogi effugiant. Quibus alii adhuc quartum addunt, ad se a persequutionibus in sepulchris custodiendos. f) Nihil magis amant Sabbato, quam recreationem atque voluptatem, totum diem sibi ad delicias destinatum esse existimantes, propter promissionem diuinam, Esa. LVIII, 13. ubi Deus promittit, Sabbatum iis fore in deliciis. Hinc Sabbato omne ieiunium et planctum omitunt, atque prohibent. E contrario ambulationem, quod affert delectationem, non solum permittunt, sed etiam, quo longius ambulare possint, hoc in fraudem legis excogitarunt medicum. Sumunt cibum Sabbato nondum inchoato, eumque in locum bis mille passus a domo, in qua habitant, distantem ferunt, atque abscondunt. Hunc locum ad habitationem destinant,

flinant, in eum Sabbato se conferunt, cibum eo apportatum
 edunt, et eo consumto, adhuc bis mille passus longius pro-
 gredi, sibi licere putant. Operum, quae Sabbato suscipere
 prohibent, praecipuorum triginta nouem numerant, quae
 nomine **מלאכות** **מלאכות** appellantur, ex quibus, vt ex fonte
 quodam, reliqui **תלדות** nuncupata deriuantur. Inter haec
 sunt alia superstitiosa, ridicula alia. Iuuenibus quidem, non
 vero viris foeminisque, Sabbato currere, est concessum, nisi
 voluptatis, recreationis et Diuinum mandatum eo celerius
 exequendi causa. Dimetiuntur adeo longitudinem pas-
 suum, qui non sint duobus pedibus vel cubitis maiores. Ni-
 hil iis licet secum portare ad vestes non pertinens, quod in-
 terdictum adeo ad acus quoque superfluas, quas foeminae
 secum gestare solent, extendunt. Viri non baculo vtuntur,
 nisi aetate provecti. Pecudes nil, nisi quod maxime necessa-
 rium, ferre coguntur. Inprimis Iudaei omnem pecuniam de-
 ponunt, nec aurum, nec argentum in itinere secum portan-
 tes. Quin adeo, quando crumenam pecunia impletam in-
 ueniunt, eam tollere Sabbato non audent. Opera charitatis
 et summae necessitatis permittunt alia, alia vetant. Sabbathum
 licet violare, si vitae cuiusdam periculum imminet. Hinc
 aegroti, graui letalique morbo laboranti, omnia quae
 eius conseruationi conducunt, adhibere iubentur. Foeminae
 parturientis eadem est conditio. Infantem recens natum
 fasciis involuunt, eiusque lotionem curant. Puerum, si in
 aquam inciderit, extrahunt. Cura mortuorum, inprimis
 quae ad eorum honorem spectat, vt eos vngere atque la-
 uare, non interdicit. Ignem, qui ortus est, delent. E con-
 trario vetant, de mercenariis futuro die conducendis loqui.
 Vetant, si dolium vino impletum foramen acceperit, per
 quod vinum penetrat, illud occludere, ac quendam, reli-

gioni Iudaicae non addictum, de ea re obsecrare, nisi ille sponte faciat. Vetant aegroti, quando mortis periculum non imminet, quocumque modo succurrere, aut pecudem morbo affectam iuuare. Pro nullo aegroti, nisi moribundo, precantur. Membra corporis, etiam infirma et laesa Sabbatho nec oleo vngere, nec aliis rebus, quibus dolores mitigari possint, illinere licet. Animal si in foueam inciderit, pabulo nutriunt, donec Sabbathum occiderit, si in ea nimum aquae, vt timeant, ne pereat, stramen abiiciunt, ne aqua suffocetur, eique puluinar supponunt, vt possit escendere, illud vero hoc die extrahere, neque ipsi Iudaei hodierni audent, neque a maioribus Sabbathum tali facto vnquam fuisse violatum, credunt. Quare etiam Seruatorem nostrum mendacii accusant, cum, Luc. XIV, 5. ad defendendam sanationem aegroti tempore Sabbati praesertim, Pharisaicos talia opera misericordiae etiam hoc die erga bestias obseruare, confirmet. Qua ratione praesertim Lippmannus, Rabbi Iudaeorum. est calumniatus. g)

- a) Der Jude I. Theil. Pag. 371. b) Buxtorff. Synag. Iudaic. Cap. XV. pag. 295. c) Ibidem pag. 297. d) Iudaei enim credunt, antequam Eia peccarit, solem eodem modo luxisse, quo in vita futura. Ea vero cum peccarit, splendorem suum commutatam lumenque eius extinctum esse. e) Der Jude II. Theil. pag. 94. f) Ibidem II. Theil. pag. 126. g) Buxtorff Synag. Cap. XVI, pag. 353.

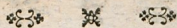
§. X.

*Celebratio
Sabbati inter
primos Chri-
stianos.*

Apostoli et primi Christiani nominis confessores, e Iudaeis egressi, legis ceremonialis, per Christi aduentum impletae, reuerentiam atque obseruationem iustitiae causa inter se non tolerabant, vt ex epistola Pauli ad Gal. scripta luculenter apparet. Hinc etiam negligebant Sabbathum eiusque celebrationem, partem,

tem, vt recte putabant, legis mosaicae. Paulo post vero, vel temporibus apostolorum ipsis, vel certe patrum apostolicorum aetate, Christiani incipiebant Sabbatum Iudaicum, vt diem festum, cultu obseruare religioso, in gratiam multorum fide infirmorum, qui e Iudaeis erant conuersi, et maximam reuerentiam habebant erga ceremonias a Deo per Mosen traditas, et a suis maioribus summo studio obseruatas, sibi que religioni ducebant, easdem plane deponere, et contra eae religioni, omnibus externis ritibus destitutae, ex animo fauere. Quibus rationibus haud leuibus mota vetus Christianorum ecclesia decernebat, Sabbatum Iudaicum simul cum die Dominica, de qua paulo post plura dicemus, modo solemniter cultuque religioso celebrare, vt teneras conscientias subleuarent et Iudaeis via eo facilius patefieret ad Christum se conuertendi. Quae quidem Sabbati obseruatio Christianis nec quicquam molestiae afferebat, nec libertati eorum obstabat, cum hic sponte et a nemine coacti agerent, nec obligationem erga legem ceremoniam abrogatam indicabat, cum reliquos ritus non tangerent, et praeterea, quod meretur, vt notemus, inter Sabbatum Iudaicum et Christianum, differentia esset haud minima. Non enim Christiani cibum Sabbato necessarium die antecedente praeparabant, neque ipso Sabbato Iudaeorum modo sacrificabant, neque ab omnibus manuum operibus, finitibus sacris, cessabant, quin potius illis, qui in celebratione Sabbati Iudaeos imitarentur, summoque fruere otio, ex sententia concilii Laodicensis anathema pronuntiabant: *non oportet Christianos iudaizare nec Sabbato orari, sed ipsos eo die operari. Quod si inueni fuerint iudaizantes, anathema sint apud Christum.* a) Quibus verbis respondet auctor ad Magnesianos: *non amplius inueni, Sabbatizemus Iudaico more ac feriis gaudentes. Qui enim non operatur, non edat. In sudore enim vultus*

rus

*rus tui edas panem, aiunt eloquia. Sed vnusquisque vestrum
 Sabbarizet spiritualiter, meditatione legis gaudens, non cor-
 poris requie, opificium Dei admirans, non pridiana comedens,
 aut tepida bibens et ad praescripta spatia (haec sunt itinera
 Sabbatica) obambulans, et saltationibus, plausibusque insanis se
 oblectans. b)* Sed obseruamus etiam discrimen inter Sabba-
 tum Christianorum et diem Dominicum, quamuis vterque fu-
 erit sacer. Nullae aderant leges Sabbato stando precari, vt
 die Dominica, ob resurrectionis Christi memoriam. Causa-
 rum actiones et dictiones legibus imperialibus non erant
 prohibitaе. Publica spectacula et ludi non vetabantur. c)
 Natalitia martyrum Sabbatis celebrabantur, quia dies erant
 festi. d) Coetus ad cultum publicum solemniter conuocabatur,
 quando conuenerat, ad Iesum Sabbati dominum precaba-
 tur, opus creationis recordabatur, Deumque laudibus or-
 nabat. Sacer legebatur Codex, euangelium praedicabatur,
 afferebantur oblationes. sacra coena quisque fidelium vteba-
 tur, et serui durante conuentu plena a laboribus vacatione
 gaudebant, quod verba probant Auctoris Constitutionum:
*serui operentur quinque diebus, Sabbato autem et dominica va-
 cent in ecclesia, propter doctrinam pietatis. e)* Hoc die festo
 atque laeto ieiunium plane erat vetitum, vno magno nimirum
 Sabbato excepto, pridie paschatos, quo noster seruator fue-
 rat in terra sepultus. Quamuis enim Marcion haereticus, in
 odium Dei Iudaeorum orbisque terrarum creatoris, quem a
 summo Deo falso distinguebat, quia ille eo die quieuerit, Sab-
 batumque cum lege ceremoniali dederit Iudaeis per Moysen f)
 et Eustathiani, vitae asceticae causa, singulis, Sabbatis ieiunium
 instituerent, totus tamen primaeuus Christianorum coetus
 in Oriente atque Occidente, horum hominum doctrinam
 damnans, a ieiunio abstinebat. Quem vero morem per duo
 plura-

plurae priora post C. N. saecula, viguisse, saltem, Tertuliani temporibus adhuc fuisse in usu, ex eius liquet verbis: *g) et ieiuniorum, iniquitatis, Parasceuen quoniam vos etiam Sabbatum, si quando continuatis, nunquam nisi in Paschare ieiunandum, secundum rationem alibi redditam.* In sequentibus vero saeculis nonnullae ecclesiae latinae, praecunte Romana, *b)* singulis Sabbatis ieiunare inceperunt, inter quas praesertim Hispanica est referenda, quod canon Concilii Illiberitani satis probat, qui his continetur verbis: *errorem placuit corrigi, ut omni Sabbati die ieiuniorum superpositiones celebremus.* *i)* Mediolanensis tamen, pluresque aliae ecclesiae latinae, *k)* nec non, teste Augustino, variae in Africa florentes ecclesiae, *l)* veterem retinebant consuetudinem, et a ieiuniis cunctis Sabbati diebus suscipiendis abstinebant, quod etiam a Gracis fuisse obseruatum, ex canone Concilii Trullani, perspicere licet: *m) quoniam intelleximus, in Romanorum ciuitate in sanctis quadragesimae ieiuniis in eius Sabbatis ieiunare, praeter ecclesiasticam traditam obseruationem, sanctae synodo visum est, ut in Romanorum quoque ecclesia inconcussas vires habeat canon, qui dicit: si quis Clericus inuentus fuerit in sancto die dominico vel Sabbato ieiunare, praeter vnum et solum, deponatur, si autem laicus sit, segregetur.*

a) Canon. XXIX.

b) Pseudo-Ignat. Epist. ad Magnes. num. 9.

c) Binghami Origines Part. IX. Libr. XX. Cap. 3. §. 3. d) Concil.

Laodic. C. V.

e) Libr. VIII. Cap. 33.

f) Epiph. haeref.

XI, II. §. 3.

g) Tertull. de ieiuniis Cap. XIV.

h) Quid

ecclesiam Romanam, ad singulis Sabbati diebus ieiunandum, permouerit, non satis apparet. Alii, ut Augustinus Epist. LXXXVI. ad Casull. refert, hunc deriuarunt ritum a ieiunio, quod Petrus die Sabbati, cum vniuerso coetu Romano eum in finem suscepisse, ut se ad certamen cum Simone Mago die Dominica Romae incundum praepararet, victoria autem deponata, singulis Sabbatis obseruasse, dicitur. Alii, cum Innocentio Pontif. Rom. Epist. I. ad Decent. Cap. IV. prohibent, haec ieiunia eam ob causam fuisse instituta, quia feria sexta ob passionem Christi ieiunaretur, apostolice etiam hoc biduo summa fuissent tristitia affecti. Decere igitur, ut dies Pascha antecedens, in huius rei memoriam ieiuniis celebretur. i) Concil.

cil. Illiberit. Can. XXVI.

k) Augustinus Epist. LXXXVI, ad Casull.

l) Ibidem, m) Conc. Trull. Can. LV.

§. XI.

Institutio diei
Dominicae
ab apostolis.

Apostoli abrogato Iudaeorum Sabbato alium quendam diem, et quidem primum hebdomadis ad cultum Deo praestandum paullo post Christi adscensum destinabant, quo conuenientes religiosas peragebant actiones, et praesertim cum coetu recens conuerso Sacram usurpabant Coenam, cuius quidem rei testimonia haud obscura ex variis Noui Foederis locis depromi posse videntur. Legimus enim Act. XX, 7. Paulum apostolum primo die hebdomadis, cum Christiani recens conuersi, qui vocantur *μαθηται*, congregati essent, panem ut frangerent, (per quam loquutionem vsus sacrae coenae est intelligendus) postridie abiturum, cum iis disseruisse, sermonemque ad mediam vsque noctem produxisse. Idem Paulus eiusdem diei 1. Cor. XVI, 1. mentionem facit, ut quisque eorum die hebdomadis primo quicumque ad usum pauperum Christianorum secum seponat, recedens ut thesaurum, quod sibi placuerit. Idem dies ab Apostolo et Euangelista Ioanne Apoc. I, 10. dicitur *ημερα κυριακη*, dies Dominica, siue dies consecratus ad gloriam domini Iesu Christi, qui in N. T. saepissime dicitur *κυριος* ex vsu LXX. interpret. qui nomen Iehoua per *κυριος* interpretantur. Causa vero, qua permoti apostoli loco Sabbati primam hebdomadis diem ad cultum Dei solemnem destinarunt, eique nomen imposuerunt Dominicae, nulla certe fuit alia, quam ut huius diei celebratione resurrectionis Christi conseruarent memoriam, beneficiaque, quae ex hac Seruatoris resuscitatione ad vniuersum genus humanum redundant, deuota grateque recolerent mente.

§. XII.

Celebratio diei
ei Dominicae
inter Christi-
anos veteres.

Post apostolorum tempora Christiani non vi legis expressa coacti, sed amore ducti erga Deum, diem sancte celebrabant Domini-

minicam, non quidem more Iudaico et superstitioso, sed religioni Seruatoris consentaneo. Hinc non solum ab operibus manuum quiescentes, totum diem sanctis consumebant negotiis, sed etiam ritus obseruabant maxime solemnes, quos Iustinus Martyr nobis enarrat: a) die solis, b) inquit, omnium, qui in urbibus et agris degunt, in eundem locum conveniunt, et narrationes apostolorum, aut prophetarum scripta leguntur, quoad tempus permittit. Deinde, lectore cessante, praeses per sermonem populum ad has res pulchras imitandas hortatur et admonet. Tunc omnes communiter surgimus, et preces fundimus, et precationibus a nobis peractis, panis et vinum et aqua offertur, et praeses itidem preces et gratiarum actiones, quantum in suis viribus est, fundit et populus fausta acclamat, amen dicens. Et distributio et participatio eorum, de quibus gratiae actae sunt, fit unicuique, quin absentibus mittitur per diaconum. Idem auctor verbis, quae paullo post haec sequuntur, causam quoque addit, cur Christiani diem Dominicam, primam hebdomadis diem, sancte celebrent, quae duplex est, recordatio resurrectionis Christi, et productio luminis et materiae mundi huiusque perfectio. c) Quibus Iustini verbis merito adiungimus Plinii, Bithyniae, imperante Traiano, praesidis, testimonium, quod eo maioris est ponderis, quo minus credi potest, hominem profanum Christianis nimium fuisse adulatum, et in eorum fauorem mendacia protulisse. d) Dicit enim, desertores eorum affirmasse, se solitos esse, statuto die ante lucem convenire, carmenque Christo, quasi Deo, dicere secum inuicem, seque Sacramento non in scelus aliquod obstringere, sed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depositum appellati abnegarent, quibus peractis morem sibi discedendi fuisse, rursusque cocundi ad capiendum cibum, promiscuum tamen atque innoxium. Ex

qua Plinii relatione clarissime cognosci potest modus, quo veteres Christiani diem Dominicam, quam diem statutum nominat, deuote celebrarint. Non enim solum carminum siue hymnorum in Christi honorem decantatorum, sed etiam Sacramenti, quo sese ad fidem obseruandam obstrinxerint, et per quod sine dubio Eucharistiam cum Baptismo intelligere debemus, fit mentio, imo agapae in primaeva ecclesia vsitatae haud obscure indicantur. Inprimis vero tempus antelucanum attendi meretur, quo veteres conuenire solebant. Cuius quidem ritus causam, non in superstitione, sed potius in timore haut culpando fuisse positam, facile perspiciemus, si consideramus, quot quantisque acumpnis cruciatibusque Christi sectatores a primis imperatoribus profanis premerentur. Cum igitur non sine mortis periculo interdiu conuenire possent, hoc tempus matutinum ad Sacra peragenda eligebant vt imperatorum fauicium hac ratione euitarent. Si vero mitius clementiusque principes isti profani *erga Christianos erant propem*, has congregationes etiam post solis ortum instituire audebant. Sic obseruabant Christiani diem Dominicam sub tyrannide imperatorum gentilium uiuentes, vexationibusque continentibus expositi. Imperantibus vero Constantino M. aliisque imperatoribus, qui nomen Christo dabant, haec solemnitas etiam legibus, tam imperialibus, quam ecclesiasticis, magis magisque confirmabatur. Tunc templa etiam struebantur, quibus conuentus maiori commo-
ditate poterat frequentari. His exhilarati cultum publicum eo frequentius continuabant. Multis in locis, praesertim in maioribus ecclesiis, duo sermones die Dominica habebantur, matutinus et vespertinus, nonnunquam vero loco posterioris preces modo fundebantur, quae tanti aestimabantur, vt, si quis inueniretur, qui has preces spernens publicas, eas potius domi existimaret esse peragenda^s) vehementer reprehenderetur.

retur. *f)* Homines, necessitate non urgente, solemnes conuentus negligentes, ab ecclesia notabantur. Omissio cultus publici per tres dies Dominicas delictum erat excommunicatione dignum. *g)* Si quis, sacerdote loquente, ecclesia egrederetur, poena afficiebatur. *h)* Sacrae congregationi accedens, vt Scripturarum lectionem audiret, precari autem et sacra coena vti recusans, excommunicabatur. *i)* Si quis seorsum conuentum haberet, aut frequentaret, et laudaret, haereticus, vel saltem schismaticus habebatur. *k)* Ieiunium eo die plane erat prohibitum, et illud instituens, in suspicionem haeresis veniens, anathemate terrebatur, *l)* quia multi haeretici, vt Manichaei, Marcionitae, et Priscillianistae hunc diem efuriale putabant. Omnes lites, actiones forenses, decretaque iudicum per imperatorem Constantinum M. die Dominica vetabantur, solis iis exceptis, quae absolutae necessitatis et charitatis erant, vt seruorum manumissio. Quam ob causam promulgauit legem, dignam, quam allegerimus: *m)* *Sicut indignissimum videbatur, diem solis, veneratione sui celebrem, altercationibus, iurgiis et noxiis partium contentionibus occupari, ita gratum ac iucundum est, eo die, quae sunt maxime vortua, complevi, atque ideo emancipandi et manumittendi die festo cuncti licentiam habeant, et super his rebus actus non prohibeantur.* Valentinianus senior, omnem publici atque priuati debiti exactionem vetabat *n)* quod nepos eius Valentinianus iunior, multo expressius repetebat *o)* Opera vero forensia, quae necessitas et charitas postulabat, non modo concessa, sed adeo mandata fuisse, inter alias, ex lege ab Honorio lata, apparet, iubente, *p)* vt nauticularii, qui ex Asia Romam publicum frumentum transuehebant, si in suspicionem fraudis inciderent, quaestionibus vel die dominica examinarentur, quia conseruatio frumenti publici Romae maximae erat saluti. Quemadmodum

vero omnes actiones forenses interdictae erant, sic etiam labores et opera manuum nulli concedebantur, iis tamen, quae charitas suadebat, et necessitas iubebat, rursus exceptis. Sic maxime notatu dignum est, quod Constantinus M. ipse, quamvis opera forensia vetuisset, agricolis tamen concedebat *q)* frumenta sulcis aut vineas scrobibus mandare die Dominica, quando id alio die aptius fieri non posset, quoniam aequitati non respondeat, tempestatem, his negotiis idoneam, a providentia datam, perire. Silentio tamen praeterire non possum, hanc licentiam agricolis concessam per alias leges valde imminutam esse *r)*, et per scriptores, *s)* et canones ecclesiasticos *t)* semper oppugnatam. Quantum studium circa opera charitatis et necessitatis, ut die dominica praestentur, adhibitum fuerit, docet lex ab imperatore Honorio promulgata, *u)* qua iubet, ut iudices reos in carceribus videant, educant et interrogent, num custodes carcerum quoddam humanitatis officium, legibus nempe concessum, iis denegassent. Captiuos ad balneum diebus Dominicis sub firma custodia ad ablundas sordes in carcere sibi contractas deduci iubet. Et si qui iudices, aut eorum officiales, haec regulas non obseruarent, certa pecuniae summa mulctabantur. Loci simul episcopus iubetur, ut iudices moneat, ne hac in parte negligant officium. Spectacula, ludos, aut alias oblectationes, die Dominica instituire et frequentare, sub poena excommunicationis erat interdictum. Quin si dies imperatoris natalitius in diem Dominicam incideret, celebratio eius in aliam diem profestam differebatur. Sicut hac de re duae leges Theodosii senioris, *x)* et nepotis eius iunioris *y)* in codice Theodosiano extant.

a) Apologia I. §. 87. p. 63. edit. Thalemanni. *b)* Hoc nomine videntur Christiani, quando ad gentiles scribant, conf. Bingham. Orig. Tom. IX. pag. 15.
c) Apol. I. §. 89. p. 64. *d)* Plin. Epist. Libr. X. ep. LXXXVII. *e)* Chrysofost. Homil. III. in II. ad Thesal. *f)* Idem. I. c. *g)* Conc. Illiber,

Illiber. Can. XXI. h) Con. Carth. IV. Can. XXIV. i) Idem Can. XXVII.
 k) Conc. Grangr. Can. V. VI. l) Ibidem Canon. XVIII. m) Cod. Theod.
 Libr. II. Tit. VIII. de feriis leg. 1. n) Ibidem Libr. VIII. Tit. VIII. de execu-
 toribus. o) Ibidem leg. 3. p) Ibidem Libr. XIII. Tit. V. de nauticariis leg.
 38. q) Cod. Iustin. Lib. III. Tit. XII. de feriis leg. 3. r) Nouell.
 LIV. leg. neque agricolae neque quicumque alii in illo die illicitum opus ag-
 grediantur. s) Iren. Libr. IV. Cap. 20. t) Conc. Aurel. 3. Can.
 XXVII. Antistidor. Can. XVI. Malisconens. II. Can. 1. u) Cod. Theod.
 Libr. IX. Tit. III. de custodia reorum leg. 7. v) Conc. Carth. IV.
 Can. LXXXVIII. x) Cod. Theod. Libr. XV. de spectaculis Tit. V.
 leg. 2. y) Ibidem leg. 5.

§. XIII.

Quemadmodum temporibus medii seui religionem omnemque
 cultum diuinum maximis inuolutum tenebris plenumque superstitione
 deprehendimus, sic quoque maxime dolendum, diem Dominicam potius
 fuisse neglectam, quam rite celebratam. Non enim solum iudi-
 cia in ea agebantur, concedebantur nundinae, aliaque negotia
 illicita tractabantur, a) sed etiam sermones ad populum habiti ita erant
 comparati, vt in iis potius de operibus meritorius, precibus ad san-
 ctos directis, quam de vera fide pietateque, quam Sacer
 Codex nobis tradit, ageretur. Tempore vero instauratae puritatis
 religionis etiam iura diei Dominicae, ritibus superstitionis ab-
 iectis, Sacro Codice e puluere producto, orationibusque a fabulis
 purgatis, reddebantur, torusque cultus publicus ita, vt in ecclesia
 primaeva, religiose exercebatur. Nostri enim pii professores eandem,
 quam apostoli et primi Christiani, de obseruando Sabbato fouerunt
 sententiam, quod ex verbis b. Lutheri in Catechismo maiore pro-
 latum elucet: b) *die Sabbati*, inquit, *quando alias ei rei*
vacare non licet, otium et tempus sumatur, cultui diuino in ser-
uendi, ita, vt conueniamus ad audiendum et tractandum Dei
verbum, ac deinceps Deum hymnis, psalmis, canticis, et preci-
bus laudemus. Quod etiam ulterius confirmat, si paulo post haec
 verba ita loquitur: *Sabbatum sanctificare idem est, ac sanctum ha-*
bere, quod nihil aliud, quam sanctis verbis, operibus et uita
vacare.

*Celebratio
 die Domini-
 cae inter re-
 centiores
 praesertim
 tempore refor-
 mationis.*

a) Bingham. orig. eccles. Tom. IX. Libr. XX. Cap. II. §. 3. p. 26. b) LL.
 SS. p. 424. seqq. ed. Rechenb.

§. XIV.

*Celebratio
Sabbati inter
Mahomeda-
nos.*

Eriam Mahomedani habent Sabbatum, diem nimirum hebdomadis septimum, quo solemnes conuentus instituunt. Sabbatum vero eorum nec dies hebdomadis septimus est, quem Deus quondam praeceperat, nec primus more Christianorum, sed sextus seu dies Veneris. Hic dies ab auctore religionis, quam constituentur, Mahomede, cultui diuino consecratus est. Obseruant vero eundem, nec vt Iudaei veteres ac hodierni Sabbatum, per totum illud plane a laboribus abstinentes, nec vt Christiani diem Dominicam, opera manuum, procuratione corporis haud neglecta, intermittentes, et ad noctem vsque in sancta incumbentes negotia, sed tam diu modo quotidiana negotia remouent, quamdiu cultus publicus durat, quo absoluto, ad labores et oblectationes redeunt. Hoc ipse Coranus, pro norma iis rerum credendarum et agendarum datus, concedit. *a) O vere credentes, inquit, quando die conuocationis ad preces vocamini peragendas, propere ad Dei commemorationem, negotio mercaturae intermisso, Quod maiorem vobis afferet utilitatem, si scieritis. Sed precibus peractis dispergimini, vt vobis lubet, in regiones, et lucrum a diuina facitis beneficentia, Deique memoriam in animo seruate, vt vobis bene sit.* tenent tamen magis iruentes partem huius diei ad secularia negotia adhiberi, neuiquam approbant, e contrario postulantes, vt is totus praeparationibus ad vitam futuram consumatur. Quem diem etiam tanto honore dignum putant, vt, principem dierum, praestantissimum diem, quo sol oritur, vocent, sibi que eximio honori ducunt, quod Deo, hunc diem ad diem festum vere credentium constituere, iisque commodum primae huius diei obseruationis concedere praeclearissimum, placuerit. *b)* Cur vero Mahomed nec primum, nec septimum, sed sextum hebdomadis diem Sabbatum elegerit, facile est cognitu. Consilium enim sibi erat propositum, se suosque asseclas, noua religione inuenta, a Iudaeis et Christianis distinguendi. Placuit itaque suo coetui diem Veneris, vt diem Sabbati praescribere.

a) Vid. Al Coran, edit. Sale pag. 619. 620.

b) Ibidem praef. p. 186.

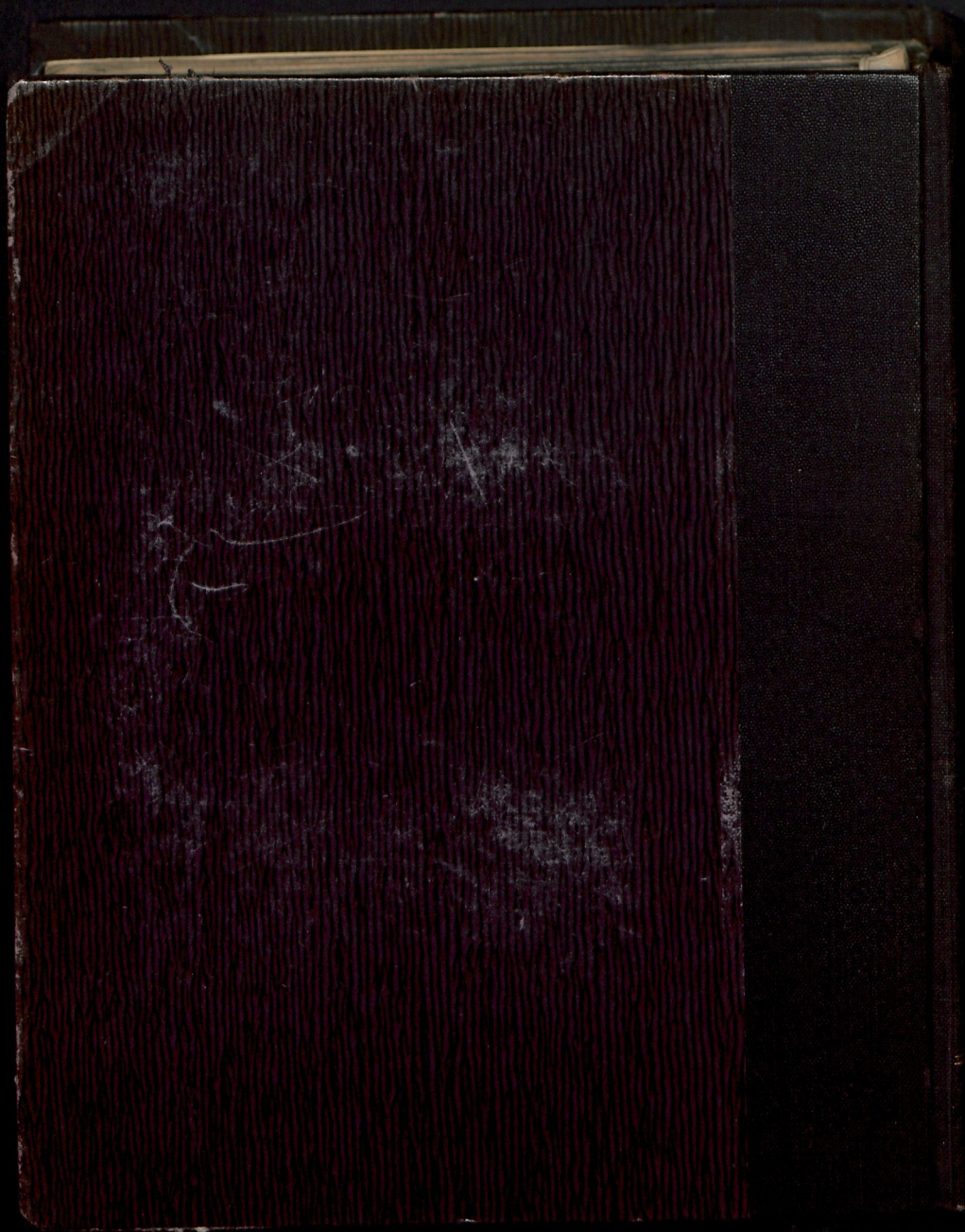

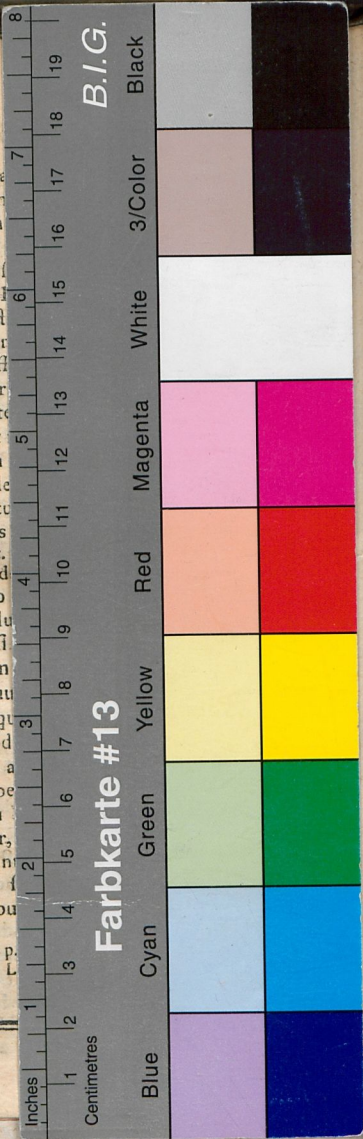

Wittenberg, Diss., 1770-73

X 228 32 35

42207
COMMENTATIO HISTORICO · CRITICA
DE
CELEBRATIONE SABBATI DIEIQVE
DOMINICAE INTER VETERES
RECENTIORESQVE

1772
3
QVAM
PRAESIDE
ERNESTO GODOFREDO CHRISTIANO
SCHROEDERO
PHILOS. PROF. PVBL. EXTRAORD.

DIE XXVI. MART. ~~cl~~ b ~~cc~~ lxxii.
AD DISCEPTANDVM
PROPONIT
A V C T O R
M. IOANNES BENIAMIN ALBERT
DRESDENSIS

VITENBERGAE
EX OFFICINA GERDESIANA.
1772